

SOSYAL MEDYANIN SINIRLARINI ZORLAMAK: GAZZE'NİN KARNAVALESK TEMSİLİ

Pushing the Boundaries of Social Media: The Carnavalesque
Representation of Gaza

Dr. Öğr. Üyesi Osman ÜLKER*

Geliş Tarihi: 28.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 21.04.2024

Öz

Bu makalede, Filistin'in Gazze Şeridi'nde yaşanan olayların sosyal medya aracılığıyla nasıl temsil edildiğini ve bu temsilin ne şekilde karnavalesk bir dil kullanarak sınırları zorladığını inceleneyecektir. Geleneksel medyanın objektif olamaması ve belirli bir bakış açısına saplanması Gazze'de yaşananların sosyal medya üzerinden daha çok takip edilmesine yol açmıştır. Fakat sosyal medyanın kendi içinde barındırdığı tehlikeler, yaşananların aktarılmasında başka endişeleri ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada sosyal medya dilinin Gazze'de yaşananları nasıl aktardığı Bakhtin'in karnavalesk kavramından hareketle çözümlenecektir. Karnavalesk nitelikleri olan Tepetaklak Dünya, Karnaval Gülüğü, Pazar Meydanı Dili, Grotesk İmge'yi içerdiğini düşündüğümüz X paylaşımları göstergebilimsel açıdan analiz edile-

Abstract

This article will examine how the events in the Gaza Strip of Palestine were represented through social media and how this representation challenged boundaries through the use of a carnivalesque language. The inability of traditional media to be objective and its tendency to adhere to a particular perspective has led to a greater reliance on social media for following events in Gaza. However, the dangers inherent in social media raise other concerns in the portrayal of events. In this study, the language of social media in conveying events in Gaza will be analyzed through Bakhtin's carnivalesque concept. Posts with characteristics of carnival, including Upside-Down World, Carnival Laughter, Marketplace Language, and Grotesque Imagery, will be analyzed semiotically. At the end of the study, the problems

* Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, osmanulker@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6938-1057

cektir. Çalışmanın sonunda sosyal medyaya hakim olan karnavalek havanın Gazze olaylarını aktarmada ortaya çıkardığı problemler genel bir değerlendirme-ye tabi tutulacaktır. Sonuç olarak sosyal medyanın, bilgi akışının çeşitlenmesinde ve toplumsal olayların daha geniş bir perspektiften anlaşılmasında kritik bir rol oynadığı, bununla birlikte sahip olduğu karnaval havasının olayların ciddiyetini hafiflettiği iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Sosyal Medya, Karnavalesk, Bakhtin, Göstergebilim

posed by the carnivalesque atmosphere prevailing in social media in conveying the events in Gaza will be subjected to a general evaluation. In conclusion, it is argued that while social media plays a critical role in diversifying information flow and understanding social events from a broader perspective, its carnival atmosphere tends to trivialize the seriousness of events.

Key words: Gaza, Social Media, Carnavalesque, Bakhtin, Semiotics

GİRİŞ

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın askeri kanadı, "El-Aksa Tufanı Operasyonu"nu başlattığını ilan ederek Filistinlilere İsrail yerleşimlerine saldırma çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı, Gazze çevresindeki yerleşim yerlerinin Hamas tarafından ele geçirilmesiyle birlikte somut eyleme dönüşmüştür. İsrail, bölge sakinlerinin tahliyesi emrini vermiş ve Gazze Şeridi'ne yönelik "topyekün" bir abluka ilan etmiştir. Devam eden günlerde Gazze Şeridi'ne yönelik elektrik, yiyecek ve yakıt girişini engelleyecek kapsamlı bir abluka uygulanmıştır. İsrail'in Gazze'ye yoğun saldırıları ise hastaneler dahil olmak üzere sivil yerleşim yerlerini hedef alarak on binlerce sivilin ölümüne neden olmuş, milyonlarca sivil Gazze içinde nispeten daha güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Hala devam eden çatışmalarda, 8 binden fazla çocuk olmak üzere 20 binden fazla sivilin hayatını kaybettiği belirtilmektedir (AA, 2024).

Yaşanan olaylar uluslararası medya organlarının düzenli olarak yaptıkları canlı yayınlar aracılığı ile bütün dünyaya aktarılmıştır. Fakat özellikle batı medyası, yaşananların haberleştirilmesi sürecinde yeterince objektif olamamıştır. Küreselleşen batı medyası, Gazze'de yaşanan olayları yeterince aktarmayarak sadece İsrail'e yapılan saldırılara odaklanmış ve Gazze'de yaşayan insanların bunu hak ettiği alt

metnini oluşturmaya çalışmıştır. Batı medyasında konuyla ilgili üretilen haberlerin biçimi, İsrail'in çıkarlarına hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır (Tarhan, 2023). Uluslararası güce sahip geleneksel medyanın bu tarafgirliği, kendi muhabirleri tarafından dünyaya şikâyet edilecek kadar belirgin hale gelmiştir (Safdar, 2023). Bu sebeple geleneksel medyayı temsil eden büyük medya şirketlerine yönelik insanlarda oluşan güven problemi bu süreçte tekrar nüksetmiştir. Nitekim geleneksel medyanın yanlı tutumu ilk defa sorgulanıyor değildir. Özellikle Chomsky'nin medya ile ilgili çalışmalarından sonra geleneksel medya kriz dönemlerindeki tutum ve davranışları ile objektifliğini kaybettiğine dair bir inanç hakim olmuştur.

Noam Chomsky (2002), *Medya Gerçeği* adlı eserinde demokrasilerde halkın ideal yönetici olduğunu, ancak kapitalist demokrasilerde karar verme yetkisinin özel ellerde olduğunu vurgular. Chomsky'ye göre, kapitalist demokrasilerde medya, iktidar, güç ve sermaye sahiplerine hizmet eden bir araçtır. Mesela Vietnam Savaşı sürecinde ABD medyası, savaşın olumsuz sonuçlarını sansürleyerek toplumu etkilemeye çalışmıştır. Chomsky bunu "Rızanın İmalatı" kavramı ile açıklamaktadır. Bu terim, devletlerin ve şirketlerin genellikle insanların itiraz edebileceği davranışlara olumlu bir şekilde yaklaşmalarını veya tepkisiz kalmalarını nasıl sağladığını inceler, bu süreçte insanların istemedikleri şeyleri talep etmelerini, ihtiyaç duymadıkları şeylere ihtiyaç duyduklarını düşünmelerini ve kabul etmeyecekleri şeylere rıza göstermelerini içerir. Rızanın imalatı, toplumsal alanın her kesimine nüfuz eden simgesel şiddetle ve Chomsky'nin vurguladığı medya denetimiyle ilişkilidir. Medya, egemen entelektüel kültür ve propaganda modeli tarafından desteklenen bu kompleks sistemin bir parçasıdır. Bunun gerçekleşmesi için medya bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır (Chomsky ve Herman, 2021).

Geleneksel medyaya karşı toplumda oluşan güven bunalımı insanların haber akışını yeni medya araçları vasıtası ile sağlamalarının önünü açmıştır. Özellikle 2010 yılında başlayan Arap Baharı sürecinde protestocular ve sivil toplumun X platformu (Tweeter) gibi sosyal medya araçlarını kullanarak yaşananları dünyaya aktarması, geleneksel medyanın otoritesini sarsmış ve insanların haberlere dolaysız yoldan ulaşmasının önünü açmıştır. Aynı şekilde Gazz'e'de yaşanan olaylarda Al-Jazeera gibi birkaç kanal dışında medya organlarının Gazz'e'nin içinden haber yapmaması sebebiyle sosyal medya çok önemli bir rol üstlenmiştir. Gazz'e'de elektrik ve internetin İsrail tarafından kesilmiş olmasına rağmen, insanlar bir yolunu bularak yaşanan olayları dünyaya aktarmayı başarmıştır.

Fakat sosyal medya kendi içinde başka problemleri barındırmaktadır. Öncelikle bir olayla ilgili haber kirliliğinin oluşması, paylaşılan bilginin doğruluğuyla ilgili kesinliğin olmaması, yalan bilginin çok hızlı yayılabilmesi sosyal medya ile ilgili temel problemlerdir. Üstelik Gazze olaylarında bazı sosyal medya platformlarının geleneksel medyaya benzer şekilde takındıkları yanlı tavır ve Gazze konusunda uyguladıkları sansür, meseleyi daha karmaşık hale getirmektedir. Üstelik sosyal medyaya hakim olan dil, ciddi toplumsal olayların hafif meşrep bir hal almasına da yol açabilmektedir.

Bu çalışmada sosyal medyaya hakim olan dilin Gazze'de yaşanan olayların aktarılmasına nasıl etki ettiği incelenecektir. Öncelikle yeni medya kavramının ne olduğu ve onunla ilgili kuramlar ele alınacak, ardından sosyal medya ve ona hakim olan alaycı dil Bakhtin'in karnavalesk kavramı eksenince incelenecektir. Daha sonra Gazze ile ilgili en çok etkileşim alan sosyal medya haberleri karnavalesk yaklaşımının prensipleri doğrultusunda göstergebilimsel analiz kullanılarak incelenecektir. Bu inceleme sonucunda sosyal medya dilinin büyük ve ciddi olayların aktarılmasında nasıl bir etkiye sahip olduğuyla ilgili geniş bir değerlendirme yapılacaktır.

1. YENİ MEDYA

Teknolojik devrimlerin etkisiyle günümüzde yaşanan iletişim ve medya araçlarının değişmesi ve dönüşmesi, bireylerin sosyal bağlarını derinleştirerek toplumsal yapıları temelden dönüştürmüştür. Castells'in ifadesiyle, bu evrim aynı zamanda yeni medyanın doğuşunu beraberinde getirmiştir, bu da internet, cep telefonları, sosyal medya platformları gibi dijital iletişim araçları vasıtasıyla bilgi ve deneyim paylaşımını arttırarak toplumsal etkileşimi zenginleştirmiştir (Castells, 2005). Lev Manovich'in vurguladığı gibi, bilgisayar teknolojilerini ve internet alt yapısını kullanan yeni medya, geleneksel medyanın yerini alarak dağıtım ve sergileme süreçlerini değiştirmiştir (Manovich, 2010).

“Yeni medya,” geleneksel medya ve iletişim araçlarından ayrılan, genellikle dijital teknolojilere dayanan medya biçimlerini ifade eden bir terimdir. Bu kavramının medyada yaşanan değişimleri kapsayacak şekilde kullanılmaya başlanması 1980'lerin ortalarında gerçekleşmiştir. Teun van Dick'in (1985) kitle iletişim araçları üzerine yaptığı çalışmalarda vurgulamaya başladığı konu, Everett Rogers (1986) gibi iletişim sosyologları tarafından doğrudan yeni medya kavramının kullanılması ile akademik bir yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Lev Manovich'in ifadesi ile yeni medya araçları şunlardır: İnternet, websiteleri, bilgisayar oyunları, CD-ROM'lar ve DVD, sanal gerçeklik, dijital video ile çekilen televizyon programları 3 boyutlu animasyonlar, dijital kompozisyon kullanan uzun metrajlı filmler vb. gibi üretimden çok dağıtım ve sergileme için bir bilgisayarın kullanılmasıyla oluşur (Manovich, 2010). Fakat 14 yıl önce Manovich'in söylediği medya ürünlerinden bazıları günümüzde neredeyse hiç kullanılmamaktadır. Peki öyle ise yeni medya araçları nelerdir? Medyanın teknoloji ile ortaya çıkması ve değişmesi sebebi ile yeniliği göreceli bir kavramdır. Mesela 14. yüzyılda matbaa icat edildiğinde o döneme kadar hiç görülmemiş yeni bir medya biçimi ortaya çıktı. Yeni medya biçimi ile meydana gelen değişimin toplumlar ve kültür üzerinde derin etkileri oldu. 15 yıl önce yeni medya olarak tanıtılan CD-ROM'lar günümüzde önemini tamamen yitirmiştir. Uzun blog sayfaları ise eskisi kadar rağbet görmemektedir. Bu açıdan yeni medya yeni teknoloji ve trendlerle sürekli değişim halindedir. Bununla birlikte günümüzde sosyal bilimlerde kullanılan yeni medya kavramı medyanın dijitalleşmesine yapılan bir atıftır. Bilgisayar, akıllı telefonlar ve internet aracılığı ile üretilen ve yayılan medya ürünleri yeni medyayı biçimlendirmektedir. Bloglar eskisi kadar popüler olmasa da internette yaygın hale gelen sosyal medya yine dijital medyanın bir parçası olarak çıkmıştır ve bu açıdan yeni medyayı temsil eder. Bu sebeple yeni medya araçları değişse de dijitalleşme aracılığıyla ortaya çıkan bu medya anlayışı yeni olarak isimlendirilmeye devam edilmektedir.

21. yüzyılın başlarıyla birlikte, yeni medyanın etkileri yalnızca iletişim araçlarının evrimiyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda toplumsal yapıları, kültürleri ve demokratik örgütlenme biçimlerini de etkilemiştir. Castells, bu dönüşümün, teknolojik, ekonomik ve sosyal faktörlerin birleşimiyle ortaya çıkan bir fenomen olduğunu savunmaktadır (Castells, 2005). Bu faktörler arasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, küreselleşme, yeni iş modelleri ve işletme pratikleri yer almaktadır. Bugün hemen hemen herkes, yeni medyanın iletişim, bilgi ve kültüre erişimindeki büyük avantajlarını kabul etmektedir. Yeni medyanın cep telefonları, dijital kameralar, internet uygulamaları gibi dijital iletişim araçlarına işaret ettiği bir dönemde, bu araçlar sadece üretimi değil, aynı zamanda dağıtımı ve kültürel değişimi şekillendiren araçlar haline gelmiştir (Laughey, 2010; Manovich, 2010).

Yeni medyanın özellikleri üzerine yapılan önemli çalışmalardan son olarak Jan Van Dijk'in "Ağ Toplumu" adlı kitabında ortaya koyduğu yaklaşımlara temas etmekte fayda olacaktır. Dijk'a göre yeni medyanın üç temel özelliği bulunmaktadır;

Yöndeş olma, yeni medyanın öne çıkan birinci özelliğidir. Bu entegrasyon, veri iletimi, telekomünikasyon ve kitle iletişimi kavramlarının ayrı anlamlarını yitirip, multimedya, ağ ve internet gibi farklı terimlerle ifade edilir hale gelmiştir. İkinci temel özellik olan interaktiflik, iletişim devrimine yol açan bir yapıdır. Van Dijk, interaktifliğin dört seviyesini tanımlar: Çok yönlü iletişim kurma, eş zamanlılık derecesi, kontrol olanaklarından yararlanma ve etkileşimde bulunan herkesin anlam ve bağlamı kavrayarak hareket etme ve tepki verme. Yeni medyanın üçüncü özelliği olan dijital kod, medya operasyonlarını tanımlayan teknik bir özelliktir. Dijital kod, bilgisayar teknolojisi kullanılarak iletişimde her enformasyonun ve iletişim aracının bitlere dönüşmesini ve bu şekilde iletilmesini ifade eder. Dijital kod, medya içeriğini standartlaştırarak iletişimi sayısal olarak artırır ve üretimi, dağıtımını ve kayıtlı olmayı kolaylaştırır (Van Dijk, 2016).

Bu dönüşüm, yeni medyanın toplumsal etkileri konusundaki farklı fikirlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle medyanın demokratikleşmesi, toplumun aktif hale gelerek sadece izleyen/alan/kabul eden değil aynı zamanda üreten bir konuma gelmesinden ötürü, yeni medyayı olumlu görenler vardır (Larchet, 2019). O'Reilly'nin belirttiği radikal ademi merkezîyetçilik, katılımcılık, Chris Anderson'un kavramsallaştırdığı uzun kuyruk ekonomisi gibi özellikler, Web 2.0'i şekillendirmiştir (Fuchs, 2014).

Yeni medyanın yükselişi, bir dizi olumsuz etkiye de yol açmış ve özellikle algı yönetimi alanında çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Bu olumsuzluklar, alternatif iletişim platformlarının ortaya çıkması ve bilgi akışının değişimi ile yakından ilişkilidir. Yeni medyanın bir olumsuz yönü, geleneksel medya araçlarında yer bulamayan haber ve içeriklerin bu platformlarda geniş kitlelere ulaşma imkanına sahip olmasıdır. Bu durum, kamuoyu gündemini şekillendirmenin yanı sıra, toplumsal hareketleri de bireylerin yeni medya araçlarını kullanarak organize etmelerine olanak tanımaktadır. Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen aktivizm, bireysel eylemlerin birleşerek kolektif bir boyuta geçmesine neden olmaktadır (Kırık ve Özkoçak, 2020: 145). Ancak, bu durumun doğurduğu bir olumsuzluk, manipülatif amaçlarla kullanılan bilgilerin kolayca yayılması ve toplumda yanlış algıların oluşmasıdır. Alexander Klimburg'un belirttiği gibi, bilgi savaşları, yeni iletişim teknolojilerinin iktidarlar tarafından kötüye kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır. İktidarlar, gözetim altında tuttukları verileri ulusal veya uluslararası gündemlere hizmet etmek adına kullanabilmekte ve bu da bilgi savaşlarını beraberinde getir-

mektedir (Klimburg, 2018: 208). Bu durum, demokrasinin kendisini riske atma potansiyelini taşır. Bilgi savaşlarında, iktidarlar rakip tarafların karar alma mekanizmalarını etkileyerek hakikatleri kasıtlı bir şekilde çarpıtabilir, toplumlara manipüle edebilir ve bilgi krizine neden olabilir (Roberts, 2021).

2. BİR HABER KAYNAĞI OLARAK SOSYAL MEDYA VE X

Sosyal medya, yeni medyanın önemli bir alt dalıdır ve günümüzde etkileşimli iletişimin anahtar aracıdır. Bütün dünyada etkileşime dayalı teknolojiler, iletişim araçlarının doğasını dönüştürmüş, geleneksel televizyon yayıncılığının düşüşüne ve internetin yükselişine zemin hazırlamıştır (Poster, 2018). Hem dünyada hem de Türkiye’de internet ve sosyal medya kullanımı geleneksel medyanın önüne geçmiş durumdadır. Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye nüfusunun %92’si aktif mobil kullanıcısı ve %64’ü aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Yine aynı araştırmaya göre Türkiye’de insanlar yaklaşık üç saat televizyonda vakit geçirirken bunun yaklaşık üç saati sosyal medyada olmak kaydıyla yedi buçuk saatlerini internette geçirmektedirler (Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu, 2020). Üstelik sosyal medya kullanım sebeplerinden arkadaşlarla görüşmek ve boş vakit doldurmaktan sonra üçüncü sırada %34.1 ile haber ve güncel olayları takip etmek bulunmaktadır (Global Overview, 2023).

Bu bağlamda, X gibi sosyal medya platformları, kullanıcıların haberlere, düşüncelere ve deneyimlere anında erişimini sağlayarak geleneksel medyadan farklı bir iletişim dinamiği sunar. Ancak, bu dinamik kullanıcıların içeriklere nasıl tepki verdiği ve bu tepkilerin toplumsal etkisi konusunda yeni sorular ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan sosyal medya sosyal bilimlerde önemli bir araştırma nesnesi haline gelmiştir.

Sosyal medyanın sadece bir iletişim aracı olmayıp toplumsal olaylarda aktif rol alabileceğinin fark edilmesi Arap Baharı olarak isimlendirilen toplumsal eylemlerle birlikte başlamıştır. Olaylar esnasında insanların anlık paylaşımlar yapması, geleneksel medyadan çok daha hızlı haber akışının sağlanması ve sosyal medyanın toplumsal örgütlenmede kullanılması sayesinde daha geniş kitleleri toplumsal olaylara katılmaya teşvik etmiştir (Murthy, 2012: 1064). Yine Arap Baharı özelinde Wolfsfeld vd. (2013), sosyal medya ve toplumsal olaylar arasındaki ilişkiyi iki prensibe bağlamaktadırlar: 1. Sosyal medyanın kolektif eylemdeki rolü, öncelikle

içinde faaliyet gösterdikleri siyasi ortam dikkate alınmadan anlaşılabilir. 2. Yeni medya kullanımında kayda değer artış, önemli miktarda bir protesto faaliyetine binaen gerçekleşir. Wolfsfeld vd.'nin yaklaşımı bu ilişkinin ilk ortaya çıktığı dönemlerde önemlidir, fakat özellikle ilk madde sorgulanır hale gelmiştir. Çünkü Gazze'de yaşanan olaylara baktığımızda İsrail hükümeti Gazze'nin elektrik dahil bütün iletişim araçlarını kesmiş olmasına rağmen insanlar içeriden bilgi ve görüntüyü dünyaya aktarmayı başarmışlardır. Bu açıdan sosyal medya artık günümüzde büyük toplumsal olayların vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu konudaki literatüre bakılarak (Murthy, 2018; Jost vd., 2018; Fuadi, 2020, Stabile vd., 2020; Harlow ve Kilgo, 2021) sosyal medyanın toplumsal olaylardaki rolünü aşağıdaki dört başlıkta toplamak mümkündür:

Haberleşme ve Mobilizasyon: Sosyal medya, halkın hızlı bir şekilde haberleşmesini ve örgütlenmesini sağlamıştır. Facebook, X ve diğer sosyal medya platformları, insanların hükümet karşıtı duygularını ifade etmelerini ve bir araya gelmelerini kolaylaştırmıştır.

Bilgi Akışı ve Dünya Çapında Farkındalık: Sosyal medya, olayları dünya çapında hızlı bir şekilde paylaşma ve yayma yeteneği sağlamıştır. Bu, diğer ülkelerdeki insanların da olaylardan haberdar olmasını ve desteklerini ifade etmelerini sağlamıştır.

Sansür Karşıtı Platformlar: Geleneksel medyanın sık sık sansür uygulandığı veya hükümet tarafından kontrol edildiği birçok Arap ülkesinde, sosyal medya sansürsüz bir platform olarak öne çıkmıştır. İnsanlar, kendi görüşlerini paylaşma özgürlüğü buldukları sosyal medyayı kullanarak hükümetlere karşı çıkabilmişlerdir.

Organizasyon ve Koordinasyon: Sosyal medya, protestoların ve gösterilerin organizasyonu ve koordinasyonu için etkili bir araç olmuştur. İnsanlar, toplu eylemler için hızla bir araya gelebilmiş ve bilgi paylaşımıyla etkin bir şekilde örgütlenmişlerdir.

Fakat bu maddeler sosyal medyanın sivil toplumun gelişimine koşulsuz bir katkı sunduğu algısını üretmeye açıktır. Sosyal medya yukarıdaki rolleri üstlenmeye hazır gibi durmaktadır; ama kontrolsüz ve denetimsiz bir platform olması sebebiyle aynı olaylarla ilgili olumsuz etkilere sahip olması da mümkündür. Konuyla ilgili literatürdeki farklı kaynaklardan hareketle (Andersen ve Sandberg, 2018; Grin-

berg vd., 2019; Pennycook vd., 2020; Kubin ve Sikorski, 2021) sosyal medyanın toplumsal olaylardaki başlıca olumsuz etkileri ise şunlardır:

Yanılıcı Bilgi ve Propaganda Yayılması: Sosyal medya, yanılıcı bilgilerin hızla yayılmasına ve manipülatif propaganda kampanyalarına zemin oluşturabilir. Bu durum, toplumu yanılıbilir ve toplumsal olaylara ilişkin gerçek dışı algıların oluşmasına neden olabilir.

Şiddeti Kışkırtma: Sosyal medya platformları, toplumsal gerilimi artırabilir ve bazen şiddetin kışkırtılmasına neden olabilir. İnsanlar, duygusal tepkilerle harekete geçebilir ve sosyal medya üzerinden organize olup şiddet eylemlerine girişebilir.

Sosyal Kutuplaşma: Sosyal medya, insanları farklı görüşlere sahip oldukları konular üzerinde kutuplaştırabilir. Bu durum, toplumsal birliği zayıflatabilir ve düşmanca ortamların oluşmasına katkıda bulunabilir.

Manipülasyon ve Algı Yönetimi: Sosyal medya, kullanıcıların davranışlarını manipüle etmek için tasarlanmış algoritmalar kullanabilir. Bu, bireylerin görüşlerini etkileyebilir ve toplumsal olaylara yönelik algıları yönlendirebilir.

Sosyal medyanın olumlu ve olumsuz etkilerini inceledikten sonra, bu etkileri bir adım daha ileri götürerek, İsrail'in Gazze saldırılarında sosyal medya kullanımını daha derinlemesine irdelemeye odaklanacağız. Bu aşamada, çalışmanın amacı sadece sosyal medyanın genel toplumsal etkilerini değil, aynı zamanda bu platformların Filistin olayları bağlamında nasıl kullanıldığını ve bu kullanımın insanların haberleri alma ve algılama biçimleri üzerindeki potansiyel etkilerini anlamak olacak. Bu platformların çatışmaya müdahil olma biçimlerini ve buna bağlı olarak toplumların zihinsel haritası üzerinde nasıl bir rol oynadıklarını anlamak amaçlanmaktadır. Bunun için öncelikle Bakhtin'in "karnavalesk" kavramına bakılacaktır. Çünkü Bakhtin'in karnavalesk kavramı, edebi eserlerde ve kültürel pratiklerde toplumun alt kültürleriyle resmi kültür arasındaki çatışmalara odaklanır. Bu, genellikle eserlerdeki komik unsurlar, parodiler ve ironiler aracılığıyla ifade edilir. Karnavalesk, genellikle güldürücü bir etki yaratırken, aynı zamanda toplumsal eleştiri ve değişim aracı olarak da işlev görür. Sosyal medya platformlarının katılımcı yapısı, geleneksel medyanın geçici olarak tersine çevrildiği, kullanıcıların birlikte içerik oluşturduğu ve paylaştığı bir dijital karnaval ortamını destekler ve bu durum Filistin olaylarının sosyal medyada haberin yayılma kültürü bağlamında önemli bir etkiye sahiptir

3. BAKHTİN, KARNAVALESK VE SOSYAL MEDYA

Mikhail Bakhtin'in karnavalesk kavramı, özellikle geleneksel sosyal hiyerarşilerin geçici olarak tersine çevrildiği festivallerden ilham alan belirli bir kültürel ifade biçimini anlatır. Bu kutlamalarda gülme ve mizah merkezi bir rol oynar, insanlara toplumsal normları ve otorite figürlerini alay etme, günlük hayatın ciddiyetini sorgulama fırsatı tanır. Karnavalesk, geçici bir hiyerarşi tersyüz etme özelliğiyle tanımlanır; bu, sıradan insanların kral rolünü üstlenmelerine olanak sağlar, çeşitliliği ve kapsayıcılığı teşvik eder, farklı sosyal sınıflar ve arka planlar bir araya gelir (Brandist, 2011).

Toplumsal katılım, karnavalesk için temel bir unsurdur; bu, pasif gözlemi aşan kolektif ve katılımcı faaliyetleri içerir. Bireylere, toplumsal beklentilere meydan okuyan fikirlerini özgürce ifade etme fırsatı sunar. Bu bağlamda, karnavalesk, günlük hayatın kısıtlamalarından geçici bir özgürlüğü temsil eder, insanlara geleneksel kısıtlamalar olmaksızın şenliklerde, ritüellerde ve kutlamalarda bulunma ortamı sağlar. Bu kavram, başlangıçta edebiyata uygulanan bir anlam taşısa da daha geniş kültürel bağlamlarda belirli normlara ve otoriteye meydan okuyan devrimci ve özgürleştirici yönleri anlama lensi olarak çeşitli kültürel ifade biçimlerine genişletilmiştir.

Bakhtin karnavalesk sürecini tarihsel ve belirli bir edebi biçim olarak ele almıştır. Tarihsel olarak önceleri dünyanın ciddi ve komik kısımları eşit şekilde kutsal idi. Orta çağ döneminde ise iktidar sahipleri ve kilise otoritelerini sağlamak için kendilerini ciddiyet ile ilişkilendirdiler. Böylece ciddiyet ve komiklik birbirinden ayrılmış, resmi kültür ciddilik üzerine kurulmuş, resmi olmayan halk kültürü ise eğlence ile kendini ifade etmiştir. Son aşama ise Rönesans ile yükselen burjuva sınıfı bu ilişkileri ters yüz etmiştir (Bakhtin, 2019).

Bakhtin, karnavaleski edebi alanda açıklamak ve genişletmek için Rabelais'yi seçer, çünkü Rabelais'te kolektif mizah etkisinin edebiyata son kez dahil edilebileceği bir olasılığı gördüğümüzü iddia eder (Bakhtin, 2019). Rabelais sonrasında, Bakhtin'e göre pazar yeri ve akademik edebi uygulamalara özgü grotesk geleneği artık geri dönülemez bir şekilde ayrılmıştır. Varoluşun temel yönleri ve popüler şenlik imgelerinin organik sistemine olan bağlantı kopmuştur. Bir zamanlar geniş bir felsefi ve hayal gücü çerçevesinin bir parçası olan mizah, gülme ve müstehcenlik, izole ve bireysel boyuta indirgenmiştir ve yeni resmi felsefe ve imgeler sistemle-

rinde yer bulamaz hale gelmiştir (Rabelais, 2019). Bakhtin, bu ayrılığın nasıl gerçekleştiğinin karmaşıklığını kabul eder, ancak “grotesk realizmi”ndeki dönüşümleri ve bundan kaynaklanan kakhahanın önemli göstergelerini kullanarak, Rabelais üzerine yaptığı tartışmada bu kopuşu açıklamaya çalışır. Bakhtin’e göre «grotesk realizminin” temel ilkesi “aşağılama”dır, yani soyut ve yüksek olan her şeyi malzeme seviyesine çekme veya aşağı çekme. Bu soyut ve maneviyatın malzemeleştirilmesi küçümseme anlamına gelmez; aksine, tüm formları yenilemek ve onları yaşamın kozmik bütünü içinde yeniden düzenlemek amacıyla dünyaya geri döndürmeyi amaçlar. Karnavaleskin en önemli özelliği, tiyatro gibi seyirci ve oyuncu ya da izleyen ve izlenen gibi ayrımların olmamasıdır. Herkes bunun bir parçası haline gelir:

“Aslında karnaval, sahne ışığı nedir bilmez; başka bir deyişle aktörler ile seyirciler arasında herhangi bir ayrım kabul etmez. Sahne ışıkları bir karnavalı yok ederdi; tıpkı bir tiyatro oyununun ışıklar olmadan sahnelenememesi gibi. Karnaval insanlar tarafından seyredilen bir gösteri değildir; insanlar onun içinde yaşarlar, herkes ona katılır, zira karnaval fikrinin kendisi bütün insanları kucaklar.” (Bakhtin, 2019: 33)

Herkesin katıldığı ve resmi normların alt üst edildiği bu karnaval ortamında bireylerin bedensel pratikler ile gelenekten kopuşu temsil edeceklerini tahmin etmek güç olmaz. Bakhtin bunu “grotesk imge” olarak ifade eder. Bakhtin’e göre grotesk imgelem, insan bedeninin ve bedensel işlevlerin geleneksel normlara meydan okuyacak ve geleneksel estetiğin sınırlarını aşacak şekilde temsil edilmesini içerir. Bunun en belirgin biçimi ise gülmektir. İlk olarak, gülme otoriteye karşı duyulan korkunun üstesinden gelmede önemli bir rol oynar. Karnavalesk imgeleme, topluluğu tehdit eden potansiyel felaketleri komik canavar karakterlerine dönüştürerek yer değiştirir. Bu şekilde, katılımcılar çeşitli tehditlere karşı üstünlüklerini ve karşı konulmazlıklarını gülme aracılığıyla ifade eder. İkinci olarak, bu tür gülmenin evrensel bir niteliği vardır; bireylerin zaferini değil, daha geniş bir kolektif olan «halkın büyük genel bedeninin» zaferini simgeler. Bakhtin’in düşündüğü gibi, gülme gizli bir kıkırdamayı değil, kontrolsüz bir kakhaha atmaya temsil eder, yani yüksek sesli ve toplu bir olayı. Üçüncü olarak, karnavalesk gülme, bayram günlerinin özgürlüğünü somutlaştırır. Bu anlamda, gülme, Bakhtin’in belirttiği gibi, günlük yaşam normlarını yöneten kısıtlamalara göre göreceli olarak anlam taşıyan bir hoşgörü kutlamasıdır. Son olarak, gülme epistemolojik bir öneme sahiptir. Karnaval imgesi, iktidar ve otorite sembollerini alay konusu yaparak onları maskara nesne-

lerine dönüştürür. Bu tür imgelere yanıt olarak ortaya çıkan kahkaha korosu, bir anti-feodal, halkın gerçeğini ifade etmenin bir yolu olarak hizmet eder ve sosyal düzenin varsayılan doğallığını yapay olarak açığa çıkarır (Bahktin, 2019: 91-94).

Yeni medyanın, kişiyi hem tüketici hem de üretici konuma getirmesi ile birlikte karnavalesk kavramı bu platformdaki pratikler için bir açıklayıcı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Çünkü tüketici ve üreticinin aynı olması beraberinde sahne ışıklarını ortadan kaldırır ve herkesin katıldığı karnavalesk bir medya biçimini ortaya çıkartır. Böylece sosyal medyada norm kırıcı, alaycı, ironik ve eğlenceli bir dil tarzının her tür sosyal konuşmanın ayrılmaz bir parçası olarak kullanılması onu karnavalesk bir havaya büründürür (Vigmo ve Lantz-Andersson, 2014). Bu açıdan sosyal medyada ciddi ile komik, acı ile tatlı, ölüm ile hayat birbiri içine girmeye başlar. Dahası, karnavalesk kavramı, 11 Eylül gibi büyük ve ciddi olaylardan sonra egemen adalet kavramının karnavalesk an içinde tartışıldığı, direndiği, incelendiği ve istikrarsızlaştırıldığı “karşı kamusal alanlar” oluşturur (Campbell, 2011). Fakat sosyal medya Bahktin’in ifade ettiği tarzda bir geçicilik yerine her an içine dahil olunup çıkılabilecek biteviye bir karnaval haline gelir. Gerçek hayat ile eş zamanlı olarak akar ve bir süre sonra gerçekliği ele geçirmeye başlar. Sosyal medyada gerçek ile sahte, doğru ile yalan, ciddi ile komik ayırt edilemez ve böyle oldukça Baudrillard’ın tarif ettiği bir simülasyona dönüşür. Karnavaleskte kral tahttan inmiş soytarı oturmuştur, sosyal medyada ise kral ve soytarı tahtta aynı anda oturur. Sosyal medya hem anlık gerçeğe ulaşmada hem de o gerçeğin sorgulanmasında temel kaynak haline gelir.

Bahktin’in karnavalesk kavramı, geleneksel hiyerarşilerin geçici olarak tersine çevrildiği festivallerden ilham alarak ortaya çıkan bir kültürel ifade biçimini anlatır. Sosyal medya, bu karnavalesk öğeleri modern iletişim teknolojisi aracılığıyla güçlendirir, kullanıcılarına tüketici ve üretici konumlarını aynı anda yaşama şansı tanır. Karnavalesk havayı yansıtan sosyal medya dil tarzı, normları alt üst eden, geleneksel sınırları zorlayan bir tonu benimser. Fakat bu durumun dünyada yaşanan önemli olayların aktarılmasında nasıl bir etkisi olmaktadır? Sosyal medyadaki karnavalesk hava genel olarak Filistin’de özel olarak ise Gazze’de yaşanan olayları dünya kamuoyuna nasıl sunmaktadır? Bu çalışmanın bundan sonraki kısmında, Gazze’de yaşanan olayların sosyal medyada nasıl sunulduğu ele alınacak, karnavalesk öğelerin ciddi ve çatışmalı konularda nasıl işlendiğine bakılacaktır.

4. YÖNTEM

Bu çalışmada Gazze ile ilgili paylaşımlardaki karnavalesk nitelikleri ortaya çıkarabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden göstergebilim kullanılacaktır. Bakhtin'in karnavalesk niteliklerinin edebi bir metinde, gazete haberinde ya da sosyal medyada nasıl yer aldığını analiz edebilmek için karnavalesk niteliklerini taşıyan örneklere odaklanılmaktadır (Campbell, 2011; Kıpçak, 2016). Bu çalışmada da Bakhtin'in aşağıdaki karnavalesk niteliklerini temsil eden tweetlere bakılacaktır:

- Tepetaklak Dünya
- Karnaval Gülüşü
- Pazar Meydanı Dili
- Grotesk İmge

Konuyla ilgili tweetler, amaçlı (kasti) örnekleme yöntemi ile belirlenecektir. Her bir başlık için dünya genelinde yaygın bir etkileşime sahip olmuş X platformundaki gönderiler tespit edildikten sonra bunlar göstergebilimsel analiz yöntemi ile incelenecektir. Çalışmanın sınırlarını aşmamak için her bir başlıkta en fazla iki gönderi analiz edilecektir.

Göstergebilim, işaretlerin ve sembollerin incelenmesi ve kullanımı veya yorumlanmasıyla ilgili, çeşitli disiplinlerde uygulanan bir alandır. Peirce ve Saussure'un göstergebilim teorileri üzerindeki bakış açıları karşılaştırılmıştır ve katkılarının önemli olduğu söylenebilir (Yakin ve Totu, 2014). Göstergebilim analizi, müzik, ses, filmler ve görseller gibi çeşitli medya biçimlerine uygulanmış, bu ortamlardaki işaretlerin ve sembollerin yorumlanması konusunda içgörüler sunmuştur (Noad ve Barton, 2018). Dahası, göstergebilim, kültürel tarih analizinde kullanılmış ve kültür göstergebilimi için tarihin önemi konusunda daha derin bir anlayışa katkıda bulunmuştur (Torop, 2017). Çalışmada her bir karnavalesk niteliği için belirlenen imgenin düz ve yan anlamı sosyal medyaya hakim olan dil ve toplumsal işaretleri açısından tespit edilmeye çalışılacaktır.

5. BULGULAR

5.1. Tepetaklak Dünya

Karnaval dönemlerinde geleneksel otoritenin yıkılması ve meydanın bir şenlik havasına bürünmesinde her şeyin ters dönmesi imgesi önemli bir yer tutar. Karnaval ortamında dünya tersine döner, görevler, toplumsal normlar ve ilişkiler yer değiştirir. Böylece halk için bir özgürlük alanı oluşur. Yasaklanan eylemler bu karnaval havası içinde komedi ve absürtlüğün bir uzantısı olarak yapılabilir hale gelir. Dünya tepe taklak döndüğünde ve içi dışına çıktığında kral soytarı, soytarı ise kral olmuştur:

“Böyle bir sistemde kral soytarıdır. O, halk tarafından seçilir ve halk tarafından alaya alınır. Hükümdarlık süresi dolduğunda dövülür, sövülür; tıpkı bugün bile, kışın ya da ölmekte olan yılın karnaval kuklasının alaya alınıp dövülmesi, parça parça edilmesi, yakılması ya da boğulması gibi. Onlar ‘neşeli canavarlardır’. Soytarı en başta kral kılığına girer, ama hükümdarlığı sona erdiğinde kostümü değiştirilir, ‘gülünç bir taklit’ haline getirilir ve böylece yeniden soytarıya dönüşür.” (Bahktin, 2019: 214)

Fakat postmodern dönemde yaşanan büyük anlatıların yıkılması ve modern kurumların yapı bozumuna uğraması ile karnavalın geçiciliği ortadan kalkmıştır. Karnavalesk gerçek hayatı yavaş yavaş ele geçirir. Bunun en güzel örneği 2019 yılında bir komedyenin Ukrayna devlet başkanı olarak seçilmesidir. Rus yanlısı oligarşik iktidarın daha fazla gücünü devam ettiremediği bir ortamda karnavaleskin merkezi konumundaki komedyen, tahta oturmuştur. Benzer bir durum Gazzé’de yaşanan olaylarda gerçekleşmiştir. Gazzé’de yaşananları normal insanların daha iyi anlayabilmesi için televizyon programlarına uzmanlar ve akademisyenler davet edilir. Yaşananlar analiz edilir, daha iyi anlaşılmasına çalışılır, çatışmanın tarihsel kökenlerine inilir. Fakat bu tip resmi ve akademik dil, karnavalesk ortamında istenilen etkiyi üretmede yetersiz kalır. Bunun yerine karnaval kurallarını bilen ve o dili kullanan kişilerin anlattıkları daha geniş kitlelerce benimsenir. Bunun en belirgin örneği Mısırlı komedyen Bassem Youseff’un haber programcısı Piers Morgan’ın programına konuk olmasıdır. Youseff, Morgan’ın programına Filistin konusunda bir uzman olarak değil, bir komedyen olarak katılmıştır. Farklı zamanlarda gerçekleşen iki program, sadece programın Youtube resmi kanalında 33 milyondan fazla

izlenerek rekor kırmıştır. Bu iki programdan sonra X platformun'da Youseff'un konuşmasından parçalar birçok farklı dile çevrilerek defalarca dolaşıma girmiş, Ekim ayının sonlarında X platformun'da en çok etkileşim alan içerik (trend topic) olmuştur.

Youseff'un ikinci programa dair yaptığı tanıtım paylaşımı bile 3 milyon kişi tarafından görülmüştür. Bu paylaşımında gergin geçen ilk oturuma bir atıf yapılarak ikinci oturumunda gergin geçtiği ya da geçeceği anlatılmak istenmiştir.

Resim 1. Bassem Youseff'in programla ilgili attığı tweet

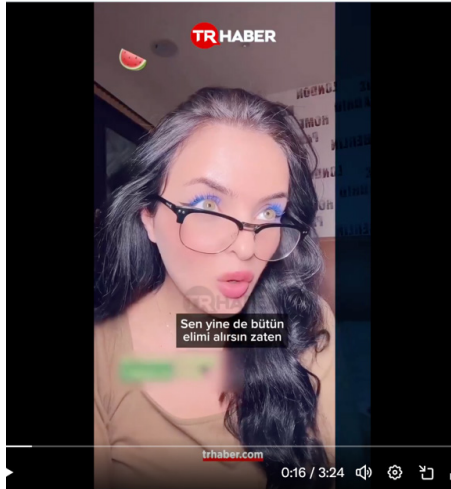

Kaynak: <https://twitter.com/Byoussef/status/1719838730176122880>

Kafaların tokuşturulması karşılıklı bir tehdidi ve kavgaya hazır olmayı ifade eden evrensel bir duruştur. Bu fotoğraf bir sunucu ve konukları arasında çekilmesi pek muhtemel olmayan bir görseldir. Konuklar genelde alanlarında uzman ya da akademisyen olan kişilerdir, böyle bir poz kişinin ciddiyetinin sorgulanmasına yol açacaktır. Fakat Gazze'de yaşanan olayları konuşmak için çağrılan bir komedyen ile bu tarz bir poz vermek doğaldır. Komedyen doğası gereği gerçeği eğip bükerek gülünecek bir ortam üretmektedir. Bu duruş, mesele ne kadar ciddi olursa olsun, gerçekleştirecek tartışmanın karnaval ortamında olacağını vurgulamaktadır. Böylece sosyal medyada uzman ve komedyen yer değiştirir ve komedyen daha çok etkileşim alır.

Resim 2. Komedyen Nicole Jenes ve Tadhg Hickey'nin İsrail'in tutumuyla ilgili sosyal medyada yayınladıkları videolar

medyen Nicole Jenes'in İsrail ile ilgili yaptığı yeni videosu paylaşım
orları kırdı

5:10 · 7 Ara 2023 · 1 Mn Görüntülenme

Kaynak: https://twitter.com/trhaber_/status/1732764397590712425, <https://twitter.com/ahaber/status/1730919656242688280>

İsrail'in Filistinlilere karşı kullandığı orantısız gücü anlatmak için kısa videolar çeken Nicole Jenes ve Tadhg Hickey'de aynı şekilde kara mizahı kullanarak yaşananlara dikkat çekmek istemişlerdir. Her bir komedyenin videoları sosyal medyada sadece Türk takipçiler arasında bir milyondan fazla izleme oranına ulaşarak, aynı dönemde ana akım medyanın aktardığı haberlerden daha fazla izlenmişlerdir. Bu durum ise sosyal medyada haber alma biçiminde yaşanan değişime işaret etmektedir. Artık yaşanan olaylar alaycı bir anlatım ile komedyenler tarafından daha geniş

kitlelere ulaşabilmektedir, geleneksel medyanın soğuk anlatım dili ise eski ilgiyi bulamamaktadır.

5.2. Karnaval Gülüşü

Daha önce de bahsettiğimiz gibi gülme, karnavalın en önemli yönünü temsil eder. Gülme, Bakhtin'in aklında gizli bir kıkırdama değil, kontrolsüz bir kahkaha olarak canlanır. Bakhtin, karnavalesk gülmenin bir dizi niteliğini açıklar. İlk olarak, gülme yukarıda bahsedilen korkuların üstesinden gelmeye katkı sağlar. Karnavalesk imgelemler, topluluğu tehdit eden potansiyel felaketleri komik canavar karakterlerine yerleştirilir. Böylece katılımcılar, gülme aracılığıyla çeşitli tehditlere karşı üstünlüklerini ve duyarsızlıklarını ileri sürebilir. İkinci olarak, bu tür gülmenin evrensel bir niteliği vardır. Bireylerin zaferini değil, 'halkın büyük genel bedeninin zaferini' simgeler. Üçüncü olarak, karnavalesk gülme, şenlik günlerinin özgürlüğünü somutlaştırır. Bu anlamda gülme, Bakhtin'in belirttiği gibi, günlük yaşam normlarını belirleyen kısıtlamalara göre göreceli olarak anlam taşır. Son olarak, gülme epistemolojik bir statüye sahiptir. Karnavalesk imgelemler, güç ve otoritenin simgelerini alayın nesnesi haline getirir. Bu tür tasvirlerden kaynaklanan koro gülmesi, söz konusu imgelerin altında toplumsal düzenin yapaylığını ortaya çıkarır (Bakhtin, 2019).

"Gülmenin dikkate değer bir gücü vardır; bir nesneyi yakınlaştırma yeteneğine sahiptir, onu ham temasın olduğu bir bölgeye çeker, her tarafını aşına bir şekilde yoklar, ters çevirir, içeri dışarı çevirir, yukarıdan ve aşağıdan bakar, dış kabuğunu kırar, merkezine bakar, şüphe eder, parçalara ayırır, çözer, çıplak bırakır ve ortaya çıkarır, özgürce inceleyebilir ve deneyebiliriz." (Bakhtin, 1981: 23)

Sosyal medyanın parodi ve alaycı yönü karnaval havasının bu alanlara nasıl hakim olduğunun bir göstergesidir. Çok hızlı bilgi akışı içinde (gönderiler arasında kaydırma ile geçiş eylemi) kişileri kendi gönderinizde durdurabilmek için, parodiyi, absürtlüğü, mizahı ve ironiyi kullanmak zaruri hale gelir. Ciddi ve önemli paylaşımlar, yetkililerinin açıklamaları, bir kamu kuruluşunun resmi sosyal medya hesabından yaptığı bir duyuru kısa süre içerisinde yapılan yorumlarla gülünç hale getirilebilir. Böylece gülme biteviye gerçekleşir ve mesajı aktarmanın temel yollarından birisi haline gelir. Bir önceki bölümde komedyenlerin Gazze'de yaşanan olayları tartışma programlarında ele alması, bu başlık altında da ele alınabilir. Bununla birlikte başka çarpıcı örnekler de vermek mümkündür.

Bunun çarpıcı bir örneği İsrail askerlerinin Gazze'de al-Şifa isimindeki hastaneye içinde yaralı ve hastalar tedavi edilirken sardırması esnasında yaşanmıştır. İsrail askerleri hastaneyi ele geçirdikten sonra hastanenin Hamas milisleri tarafından kullanıldığına kamuoyunu ikna edebilmek için dezenformasyon yapmışlar ve bu kısa süre içinde sosyal medyada alay konusu haline gelmiştir.

Resim 3. İsrail askerinin tünel iddiası ile dalga geçen tweetler

Kaynak: <https://twitter.com/trtworld/status/1727423808410120448>

Yukarıda, yaygın olarak X platformunda dolaşan İsrail askerinin dezenformasyon yaparken parmağı ile tünelleri gösterdiği videosu kesilerek hazırlanmış capslara (mizahi resim düzenlemesi) iki tane örnek alınmıştır. Al-Şifa hastanesinin altında

bulduğu iddia edilen tünellere yönelik, İsrail askerinin iddiasının gerçek olmadığı kısa sürede anlaşıldıktan sonra, sosyal medyada bu tarz hazırlanmış capsler, parodi videoları ve mizahi paylaşımlar yaygınlık kazanmıştır. Ters yüz olma bu resimlerde kendini yeniden manifesto eder. Askerin gösterdiği noktaya yerleştirilen Hobbit evi ya da Mario oyununa ait görüntü, İsrail askerinin düştüğü trajikomik durumu temsil etmektedir. Askerin gösterdiği yerin bir öneminin olmadığı, yaptığı şeyin bir dezenformasyon olduğunun bilincinde bulunduğu vurgulanır. Bu andan itibaren askerin arkasına yerleştirildiğinde komik olan her şey paylaşılabilir hale gelir. Paylaşım arttıkça askerin dezenformasyon yaptığı tekrar hatırlanır. Böylece, tıpkı Bahktin'in ifade ettiği gibi, yaşanan korkunç olayların üstesinden gelinmeye çalışılır. Fakat İsrail askerinin yaptığı propaganda bu paylaşımlarla tiyatral bir gösteriye indirgenirken asıl gerçeğin gizlenmesine de yol açar. Odak, bir hastanenin içinde sivil yaralı ve hastalar varken işgal edilmesinden çıkarak bir askerın düştüğü ironik ana yönelir ki bu durum gerçekleştiğinde trajedinin ciddiyeti, gülmenin arkasında kalmaktadır.

Resim 4. Noel Baba kıyafeti giymiş bir İsrail askeri

Kaynak: https://twitter.com/eha_medya/status/1740372298581119425

Yukarıda ekran görüntüsü alınan paylaşımda ise bir İsraili askerın Noel Baba kıyafeti giyerek Gazze'de sivillerin evlerini bombalamaktadır. Giydiği kıyafet yaptığı görevin ciddiyetini yansıtmamaktadır. Üstelik sivillerin hayatına mal olan askeri bir hareket komik bir eylem gibi sunulmaktadır.

5.3. Pazar Meydanı Dili

Karnaval ortamı halkın kontrolünde olan, otoritenin ortadan kalktığı bir mekan olması yönüyle karnaval dilini de halkın kendisi belirler. Resmi, tahmin edilebilir, soğuk açıklamalar ve konuşma dili, kendisini halk deyişleri ve argonun hakim olduğu bir havaya bırakır. Gülme için bu argo önemlidir. Karnaval sınırları dahilinde olduğu müddetçe dil serbest bir biçim kazanır ve gülmeyi çağırıştırır. Resmi dilde saygısızlık kabul edilen kötü sözler, hakaretler, beddua, küfür, karnaval meydanında normal hatta gerekli hale gelir (Bakhtin, 2019).

Sosyal medya insanların hayatına girdikten sonra Seargenat ve Tagg'ın belirttiği gibi, iletişim biçimini değiştirmiş ve aynı zamanda insanların dil kullanımı üzerinde büyük bir etki üretmiştir:

“Tıpkı kendilerinden önce telgraf ve telefonun insanların iletişim kurma biçimlerine yeni olanaklar getirmesi ve bununla birlikte hem iletişimsel pratikleri hem de sosyal ilişki kalıplarını değiştirmesi gibi, sosyal medya da insanların dahil olduğu dilsel ve iletişimsel pratiklerin yanı sıra oluşturdukları sosyal gruplar ve ağlar üzerinde derin bir etkiye sahiptir.” (Seargenat ve Tagg, 2014: 2)

Sosyal medya dili kullanıcılar tarafından istemsizce belirlenmektedir. Bir konuda yapılan yorumlar, bir şeyi paylaşırken kullanılan bir deyim, bir olayı tarif ederken hakim olan üslup beğenildikçe sosyal medyaya hakim olmaya başlar.

Resim 5. Gazze'nin görece güvenli bölgelerinde oluşan çadır kentlerdeki yaşamı anlatan bir video görüntüsü

Kaynak: <https://twitter.com/ghostinmypocket/status/1749848169461035323>

Bahktin karnaval dili derken argo, küfür, hakaret ve aşağılayıcı sözler üzerine odaklanır ve bunların karnaval içinde nasıl hoş görüldüğünü izah eder. Sosyal medya bu dilin hakim olarak kullanıldığı bir alandır. Fakat sosyal medyanın karnaval havası içinde oluşan başka bir anlatım dili daha mevcuttur. Alınan örnek bu ikinci tür dili temsil etmektedir. Gazze’de ve evlerini kaybettikleri için daha güvenli bölgelere göç ederek çadırlarda yaşamak zorunda kalan genç bir kızın, gündelik rutinleriyle ilgili yaptığı paylaşım, sosyal medyanın karnaval dilinin gerçekliği kaplayacak şekilde nasıl genişlediğinin güzel bir örneğidir. İnsanlar “iş yerinde bir günüm”, “evde bir günüm”, “tatilde bir günüm” gibi başlıklar altında yaşadıkları bir günü bir iki dakikalık videolar halinde sosyal medyadan paylaşmaktadırlar. Bu videolar genelde başarı, disiplin, eğlence gibi öğelerin ön planda olduğu ve gösterişçi toplum sembollerıyla donatılmış olur. Kişi bir gününü anlatmaktan ziyade sosyo-kültürel statüsü yüksek nasıl bir hayat yaşadığını göstermek istemektedir. Bu açıdan saldırıların halen devam ettiği bir dönemde çadırlarda çok zor şartlar altında yaşayan kişilerin bu tarzda çekecekleri videonun kendisi bir ironi olacaktır. Nitekim Gazze’li kız yaşadıkları zor şartları bu dili kullanarak sosyal medyada aktarmaktadır. Bu dil kullanıcılar arasında bilinen, yaygın ve tanıdık olduğu için ironi kolayca yakalanabilmekte, didaktik bir anlatımdan çok daha ilgi görebilmektedir. Bu durumu bilen içerik üreticisi hedef kitlesini bu ironiyi fark etmesi üzerine kurar ve hakikat yayılmış olur. Fakat aynı zamanda bu hakikat bir karnaval içine yerleştirilmiş olur.

5.4. Grotesk İmge

Karnavalesk teorisinin temel özelliklerinden biri olarak kabul edilen grotesk imgeleme, özellikle beden üzerinden deformasyon, abartı, aşırılık ve mübalağa odaklı bir anlatım biçimi benimser. Grotesk biçim, kutsal, otoriter, yönetici, zengin ve güçlü olanın imajını eleştirmeyi ve bu eleştiri aracılığıyla komik bir etki yaratmayı amaçlar. Bu grotesk biçim, görseli özgürleştirerek yeni olanaklara açık olma durumunu da işaret eder. Başka bir deyişle grotesk imgeler, bütün olarak karnavalın sunduğu alternatif gerçeklik inşasına katkıda bulunur. Grotesk beden dinamiği, resmi düzenin durağanlığına bir alternatif temsil eder. Çünkü bu, sürekli olmakta olan bir bedendir. Hiç bitmez, hiç tamamlanmaz; sürekli olarak inşa edilir, yaratılır ve başka bir beden inşa eder. Grotesk imgelerin meşgul olduğu fiziksel işlevler, beden ile dünya arasındaki, eski ile yeni arasındaki etkileşimin dinamik süreçleridir. Resmi kültür, sosyal ilişkileri doğal ve değişmez olarak tasvir etmeye

çabalarken, grotesk imgeler, insan varlığının ne kadarının geçiş süreçleriyle bağlantılı olduğunu vurgulayarak buna karşı çıkar. (Bakhtin, 2019).

Büyük bir yıkımın gerçekleştiği Gazze'de grotesk imgeler aramak yersiz olacaktır. Bununla birlikte Grotesk ile savaşın yaşattıkları iç içe girdiğinde bu imgeleri üretmek karnaval gürültüsünde gerçeği gizlemek isteyenlere düşmektedir.

Resim 6. Gazzelilerle dalga geçen İsraili bir sosyal medya fenomeni

Kaynak: <https://twitter.com/MTradess/status/1723166058956136668>

Farklı İsraili sosyal medya kullanıcılarının Gazze'de yaşananlarla dalga geçmek için hazırladıkları videolarda yaşanan gerçeklik karnavalın içinde kaybedilmeye çalışılmaktadır. Bedenler ırkçı imgelere dönüşürken, acılar ve ölüm karnaval gülüşüne dönüştürülmeye çalışılır. Gerçekler ne kadar karnaval içine yedirilebilirse o kadar gülme ve eğlence malzemesi haline dönüşecektir ki bu gerçekle sahtenin ayırt edilmesini zor hale getirir. İroni ile mücadele yine ironi ile yapılacaktır, mücadele karnaval içinde gerçekleştiği müddetçe seyirlik bir gösteri ve gülmenin kaynağı haline gelir.

DEĞERLENDİRME

İletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte yaşadığımız çağda toplumsal olayların interaktif bir şekilde yayıldığı ve konuşulduğu yeni bir kamusal alan ortaya çıkmıştır. Geleneksel medya güvenilirliğini kaybettiğçe yükselişe geçen sosyal medya, insanların büyük medya organlarının süzgecinden geçmeden olayları dünya ge-

neline yaymasına olanak sağlamıştır. Bununla birlikte sosyal medyanın bir kontrol ve denetim mekanizmasına sahip olmaması beraberinde başka zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Yalan haberlerin kolayca yayılması ve sosyal medyanın bir propaganda aracına dönüşmesi en önemli iki zorluktur. Bunun ötesinde sosyal medya bir karnavalesk havasına sahiptir ve durum iletişim, konuşma ve haber dilini değiştirmektedir. Sosyal medyada karnaval diline uygun paylaşımlar daha çok etkileşim görmekte ve daha hızlı yayılmaktadır. Ciddiyet yerini ironi, taşlama ve iğnelemeye bırakmaktadır. Gazzede yaşanan dram, sosyal medyada karnavalesk dili kullanarak paylaşım yapıldığında daha çok duyulabilmektedir. Bununla birlikte böylesine ciddi ve binlerce insanın yaşamını ilgilendiren olaylarda bu karnaval havasının olması bazı problemleri beraberinde getirmektedir.

Öncelikle Bahktin'in karnavalı geçicidir ki değerini de buradan kazanmaktadır. Karnaval havası, karnavalın olduğu bilindiğinde ve içinde barındırdığı geçicilikle önem kazanır. Yoksa karnaval bir zaman dilimi ile sınırlı olmalıdır, sonsuza kadar sürdürülemez. Geçici olduğu bilinmese, otoritenin ciddiliği ve düzen kırılmış olur, kral ve soytarı yer değiştiremez. Fakat sosyal medya biteviye bir karnavaldır. Dilini tekrar ve tekrar üretir. Karnavalın kendisi normal hale gelir, bir noktadan sonra gündelik hayatı ele geçirir ve ciddiyeti öldürür.

Mekânsal olarak karnaval panayır yeri, pazar alanı, halk meydanı gibi belirli bir sınıra sahiptir. Toplumsal hafıza karnaval ile karnavalın yapıldığı mekan arasında örüntü kurar, ikisi birlikte bir anlam kazanır ve toplumsal hafızayı şekillendirir. Karnaval mekandan bağımsız rastgele bir yerde yapılmak istense o karnaval havası oluşmaz ve otoriteler buna müsaade etmez. Sosyal medya ise mekânsız bir karnaval havası üretmektedir. Her an ve her yerde hayatın ciddiyetini kırarak elimizdeki cihazlar ile o karnaval ortamına giriş yaparız. Bir süre kalır ve tekrar çıkarız. Bu ise karnavalın mekânsal hafıza ile ilişkisini ortadan kaldırmaktadır. Ciddi ortamlara taşınan karnaval, ciddiyetin dağılmasına ve rasyonelliğin yitirilmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Karnavaleskin en önemli yanı gülmektir. Fakat biteviye bir karnaval havasında sonsuza kadar gülmek mümkün değildir. Karnaval esnasında hayat ciddiye alınmaz, her şey ters yüz olmuştur. Bizi gücendirecek pratikler eğlenceye, şiddet komikliğe, hakaret etkileşime dönüşür. Bu karnaval boyunca yeni normlar içinde böylece devam eder. Bittiğinde ise toplumsal normlar tekrar yerine konular, hayat

eski haline döner. Sosyal medya ise her an ve her yerde normların altüst olduğu bir an üretir ve bunlara gülmemizi ister. Fakat tekrar normların yerine yerleştirilmediği sonsuz ve mekansız bir karnavalda neye gülmemiz ve neye gülmememiz gerektiğini nasıl ayırt edebiliriz? Gerçek ile sahte, ciddi ile komik, acı ile tatlı birbirinden ayırt edilemeyecek şekilde karıştığında toplumsal eylemlerimizi nasıl düzenleyeceğiz? Sosyal medya karnavaleskinin en büyük problemi burada yatmaktadır.

Gazze'de yaşanan olaylar, batı merkezli geleneksel medyada yanlış olarak sunulurken, sosyal medya insanlar için seslerini duyurma aracı haline gelmektedir. Fakat sosyal medya anlatım dilini hafifletmekte ve olayın vahametini karnaval içinde eritmektedir. Bu sebeple hayati tehlikenin bulunması, bir hastanenin askerler tarafından basılması, çadırlarda çok zor şartlar altında yaşamak gibi insanlık açısından şakası yapılamayacak konular bu karnaval diline büründüğünde etkisini yitirebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abell, J., ve Myers, G. (2008). Analyzing Research Interviews. In R. Wodak & M. Krzyżanowski (Eds.), *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences* (pp. 145-161). New York: Macmillan.
- Andersen, J., & Sandberg, S. (2018). Islamic state propaganda: Between social movement framing and subcultural provocation. *Terrorism and Political Violence*, 32(7), 1506-1526.
- Bakhtin, M. M. (2019). *Rabelais ve Dünyası* (Ç. Öztekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination* (C. Emerson & M. Holquist, Trans.). Austin: University of Texas Press.
- Brandist, C. (2011). Bakhtin ve Çevresi. *Felsefe, Kültür ve Politika* (C. Soydemir, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Campbell, E. (2011). The cultural politics of justice: Bakhtin, stand-up comedy and post-9/11 securitization. *Theoretical Criminology*, 15(2), 159-177
- Castells, M. (2013). *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.

- Castells, M. (2005). Ağ Toplumunun Yükselişi (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). Communication power. Oxford: Oxford University Press.
- Chomsky, N. (2002). Medya Gerçeği (O. Akınhay & A. Yılmaz, Çev.). Everest Yayınları.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (2021). Rızanın İmalatı (E. Abadoğlu, Çev.). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Dijk, T. (1985). Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin, New York: De Gruyter.
- Fuadi, A. (2020). Social media power for protest in Indonesia: The Yogyakarta's #gejayan-memanggil case study. Jurnal Studi Komunikasi (Indonesian Journal of Communications Studies), 4(3), 541.
- Fuchs, C. (2014). Social media: A Critical Introduction. London: Sage Pub.
- Global Overview. (2023, October 19). Digital 2023 Report. Global Digital Insights. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-october-global-statshot>
- Grinberg, N., Joseph, K., Friedland, L., Swire-Thompson, B., & Lazer, D. (2019). Fake news on Twitter during the 2016 U.S. presidential election. Science, 363(6425), 374-378.
- Harlow, S., & Kilgo, D. (2021). Protest news and Facebook engagement: How the hierarchy of social struggle is rebuilt on social media. Journalism & Mass Communication Quarterly, 98(3), 665-691.
- İsrail'in Gazze'ye saldırılarında ölen Filistinlilerin sayısı 20 bin 57'ye yükseldi. (2023, December 22). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-ye-saldirilarinda-olen-filistinlilerin-sayisi-20-bin-57-ye-yukseldi/3089527>
- Jost, J., Barberá, P., Bonneau, R., Langer, M., Metzger, M., Nagler, J., ... Tucker, J. (2018). How social media facilitates political protest: Information, motivation, and social networks. Political Psychology, 39(S1), 85-118.
- Kıpçak, N. S. (2016). Yeni Karnaval Olarak Yeni Medya: Karnavalesk Nitelikleri ile Twitter. (Yayınlanmamış Master Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Kırık, A. M., & Özkoçak. (2023). Medya ve İletişim Bağlamında Yapay Zekâ Tarihi ve Teknolojisi: Chatgpt ve Deepfake ile Gelen Dijital Dönüşüm. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (58), 73-98.

- Klimburg, A. (2018). *The Darkening Web: The War For Cyberspace*. New York: Penguin Press.
- Kubin, E., & Sikorski, C. (2021). The role of (social) media in political polarization: A systematic review. *Annals of the International Communication Association*, 45(3), 188-206.
- Larchet, J.-C. (2019). *The New Media Epidemic: The Undermining of Society, Family, and Our Own Soul*. Holy Trinity Publications.
- Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Manovich, L. (2010). Medya Nasıl Yeni Medya Oldu? In D. Crowley & P. Heyer (Eds.), *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum* (pp. 467-471). Ankara: Phoenix.
- Murthy, D. (2012). Towards a sociological understanding of social media: Theorizing Twitter. *Sociology*, 46(6), 1059-1073.
- Murthy, D. (2018). Introduction to social media, activism, and organizations. *Social Media + Society*, 4(1), 205630511775071.
- Noad, B., & Barton, G. (2018). Emotion resonance and divergence: A semiotic analysis of music and sound in “the lost thing” an animated short film and “elizabeth” a film trailer. *Social Semiotics*, 30(2), 206-224.
- Pennycook, G., McPhetres, J., Zhang, Y., Lu, J., & Rand, D. (2020). Fighting COVID-19 misinformation on social media: Experimental evidence for a scalable accuracy-nudge intervention. *Psychological Science*, 31(7), 770-780.
- Poster, M. (2018). *The Second Media Age*. John Wiley & Sons.
- Roberts, D. D. (2021). *Totalitarizm* (Y. Öner, Çev.). İstanbul: Liberus Kitap.
- Rogers, E. M. (1986). *Communication Technology: The New Media in Society*. Free Press: London.
- Safdar, A. (2023, November 23). As Israel pounds Gaza, BBC journalists accuse broadcaster of bias. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2023/11/23/as-israel-pounds-gaza-bbc-journalists-accuse-broadcaster-of-bias>
- Seargeant, P., & Tagg, C. (Eds.). (2014). *The Language of Social Media*. London: Palgrave Macmillan.

- Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. (2020). Sosyal Medya Kullanım Klavuzu. Ankara.
- Stabile, B., Purohit, H., & Hattery, A. (2020). Social media campaigns addressing gender-based violence: Policy entrepreneurship and advocacy networks. *Sexuality Gender & Policy*, 3(2), 122-133.
- Tarhan, M. (2023, November 30). Etik Gazetecilik Ağı kurucusu White, Batı medyasının Gazze'de İsrail yanlısı tutumunu eleştirdi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etik-gazetecilik-agi-kurucusu-white-bati-medyasinin-gazgede-israil-yanlisi-tutumunu-elestirdi/3068834>
- Timisi, N. (2003). Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi. Dost Kitabevi.
- Torop, P. (2017). Semiotics of cultural history. *Sign Systems Studies*, 45(3/4), 317-334.
- Van Dijk, J. (2016). Ağ toplumu. Epsilon Yayıncılık Ltd. Sti.
- Vigmo, S., & Lantz-Andersson, A. (2014). Language in the wild—living the carnival in social media. *Social Sciences*, 3(4), 871-892.
- Wodak, R., & Krzyżanowski, M. (2008). *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*. New York: Macmillan.
- Wolfsfeld, G., Segev, E., & Sheaffer, T. (2013). Social media and the Arab spring. *The International Journal of Press/Politics*, 18(2), 115-137.
- Yakin, H., & Totu, A. (2014). The semiotic perspectives of Peirce and Saussure: A brief comparative study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 155, 4-8.